

BATIDA YÜCE İSLAM ŞERİATI VE SAVA PAŞA'NIN FIKIH USULÜ*

ABDURRAHMAN ADİL

Sad: Doç. Dr. Ali Duman

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

e-posta: ali.duman@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7836-9383

ATIF: Abdurrahman Adil, “Batıda Yüce İslam Şeriatı Ve Sava Paşa'nın Fıkıh Usulü”, Sad: Ali Duman, Hikmet Yurdu, CİLT: 14, SAYI: 27, 2021/1, ss.219-222

Geçmiş Dışişleri Bakanı, Girit valisi devletli Sava Paşa hazretleri “*Etude sur la théorie do droit musulman*” ismi ile kaleme almış oldukları eserlerinin birinci cildini Paris'te yayınlamışlar ve ikinci cildinin de yakında yayınlanacağını bu birinci ciltte duyurmuşlardır¹. Sava Paşa hazretlerinin bu eserleri İslam hukuk usulü hakkında pek çok faydalı bilgileri içermektedir. Avrupa'da İslam Hukuku hakkında pek çok eserler yayınlanmışsa da çoğu furu-ı fıkha ilişkin olup, usul-ı fıkıh şimdiye kadar hemen hiç söz konusu edilmemiş gibidir. Sava Paşa bu değerli eserinde İslam eğitiminin en özel kısımlarından biri olan ve ortaya konulması İslam alimlerinin için büyük bir şeref ve şan olan “Usul ilmini”, batılılar arasında yayıp, öğretme amacıyla birinciliği elde etmişlerdir. Doğrusu bu birincilik Sava Paşa hazretlerine de yakışır. Çünkü bilinmektedir ki Mekteb-i Sultânî'nin² temel düzenleme ve ıslahını yaparak ilk defa olmak üzere doğu ve batı hukuklarını yeni bir yöntemle Osmanlı okullarında öğrettirmiş olan kendileridir. Sava

* Bu makale Mearif (Haftalık Ceride-i Fenniye ve Diniyye) gazetesinin 2. Cildinin 41-42 sayılarında 16 nisan 1308 tarihinde yayınlanmıştır.

¹ Bu makale Sava Paşanın eseri üzerine bir değerlendirme yazısı olmasına karşın, yazarın bu ifadelerinden anlaşıldığı üzere henüz Sava Paşa'nın kitabının ikinci cildi yayınlanmadan önce kaleme alınmıştır.

² Mekteb-i Sultanî: Fransız eğitim sistemine göre 1868'de İstanbul'da açılan orta dereceli öğretim kurumu.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 24 Kasım /November 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 25 Kasım /November 2020

Yayın Tarihi / Published: 01 Ocak /January 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak-Haziran /January-June

Cilt / Volume: 14 **Sayı / Issue:** 27 **Sez / Pub Date:** Ocak-Haziran, 2021/1 **Sayfa / Pages:** 219-222

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iThenticate intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Paşa'nın kıymetli eserleri Fransa yayıncılığında çok fazla dikkat çekmiş, gazete ve hukuk dergilerinde ayrıntılı yazılarla değerlendirilmiştir. Basında kitabın içeriği hakkında bilgiler verildiği gibi, çoğu edebi ve bilimsel gazetelerde de esere ait övgü değerlendirmeleri yapılmıştır.

Sava Paşa hazretlerinin İslam şeriatı hakkında olan övgülerini birçok hukuki ve edebi konular arasında okuyup değerlendirmek, doğru gönüller için pek çok yüce ve şükran duygularını doğurmaması mümkün olamaz inancındayım.

Değerli yazar birçok yerlerde bir İslamî usulü batının felsefe üstatlarına o kadar güzel bir biçimde anlatıyorlar ki, kanaatime göre batı filozofları, on üç asırdır komşu oldukları bir kültürün / toplumun tam anlamıyla üstünlüğü elinde tuttuğu bir alanda, genel karakterli de olsa, bir bilgi sahibi olmamış bulduklarından dolayı şaşkınlık içerisinde dirler.

Sava Paşa hazretlerinin insanların faydalanmasına açık olan kıymetli eserlerinin birinci cildi, konuya girmeden önce önsöz kabilinden bazı başlangıç değerlendirmelerinden ve iki konu ile bir sonuç makalesinden oluşmaktadır.

Eserin giriş kısmında genel olarak dinlere ilişkin tarih, felsefe tarihi konularından bahsedilir. İslam hukukunun Roma hukukundan alıntılındığına (iktibas) dair batılı alimler tarafından ileri sürülen bir anlayışı reddetmek ve eleştirmek için bu başlangıç konularında tarihi deliller ve bilimsel değerlendirmeler yer alır. Sava Paşa hazretleri İslam fakihlerinin Roma Hukukundan kesinlikle alıntılarda bulunmadıklarını ileri sürerek bunu ispatlamıştır.

Kitabın birinci kısmında İslam Hukuku'nun ortaya çıkışı, kurumlaşması ve diğer tarihi olaylardan bahsedilmiştir. Bu kısımda İmam-ı A'zam Ebu Hanife hazretlerinin hikmetli araştırmaları ve fikhî içtihatları derinlemesine incelenmiştir.

Kitabın ikinci kısmında usul-ı fıkıh tarafından maksat kabul edilen konular söz konusu edilmiştir. Fakat doğrudan doğruya, bugün öğrencilerin elinde olan *Mir'ât*³ ve *Mecami*⁴ gibi kitaplarının izlemiş oldukları tasnif yönteminden bir parçaya ayrılarak, İmam-ı Azam Hazretlerinin, Mu'tezile ve diğer batıl kabul edilen düşünürleri ret ve eleştiriye kaynak olmak üzere ortaya koymuş oldukları yapı, diğer hükme ilişkin yapılar incelenerek başlangıçta ortaya konulmuştur. Bu şekilde İslam Felsefesinin, Yunan Felsefesinden ayrılık boyutlarını anlamaya kaynak olduğu gibi İslam Felsefesinin, Yunan

³ Mir'atü'l-Usul Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) fıkıh usulüne dair eseri.

⁴ Mecami'u'l-Hakaik Osmanlı âlimi Ebû Saîd el-Hâdimî'nin (ö. 1176/1762) fıkıh usulüne dair eseri.

Felsefesine olan üstünlüğü ve bu üstünlüğe sebep olan İmam-ı A'zam Numan'ın pek üstün olan büyüklüğünü apaçık ortaya konulmuştur.

İslam şeriatının en değerli ve önemli konularından biri olan Zekat konusu, ikinci kısmın sonunu teşkil eden değerlendirmelerde söz konusu edilmiştir. Şüphesiz ki Sosyalizm hastalığının tedavisi ve ondan kurtulma yolunu araştırmakla meşgul olan batılı alimler, yazarın bu konuda yazmış olduklarını çok değerli bir ders ve ikaz olarak değerlendireceklerdir.

Hele bitiş değerlendirmelerinin sonunda yer alan bitiş cümlesi "Çalışma ve ilerleme İslam kanunudur. Tembellik ve yerinde sayma çirkindir" sözleriyle başlar. Tek bir inancı kendilerine toplayıcı boyut kabul etmiş olan yüz milyonluk bir halkın üç beş yüz milyonluk farklı bir inanç sahibi topluma karşı en güzel, en güçlü savunmasını ve korunmasını oluşturur.

İnsan ve insanlığa olan bağlantısı, insanlığın ayrılmaz parçası hükmünde olan hukuk ilmine her milletten daha fazla, her milletten daha yüce bir biçimde en büyük hizmeti gerçekleştirmiş olan bir milletin, insanüstü kudret gerektiren gayretlerini tarafsız bir şekilde ve art niyetli olmaksızın, amaçsız olarak değil aksine ilmi amaçlar ve bilimsel araştırmalar olarak, o milletin fertlerinden olmadığı halde araştırmalarıyla ulaştığı genel bir kanaat olarak insanlığı sunmak büyüklüğün şanıdır.

Bu hakir (yazar kendisini kastediyor) bu değerli ilim adamının eğitim kurumunun başındayken onun kurumunda eğitim aldığı için, çok değerli bir yüksek hukuk okulunda ders almış olmakla mesuttur. Onun döneminde vermiş olduğu eğitimin en büyüğü şer'i kurumların incelenmesiydi. Bu inceleme eğitim halkasının diğer köşesinde dinlenilmekte olan batı hukuklarıyla karşılaştırma yapmaya yol açıyordu. Yapıla karşılaştırmalarda birincinin (İslâm şer'i kurumlarının) üstünlüğüne ve derinlemesine incelemelerde gerekli olan hassasiyet açıkça görülüyordu. Fıtrat itibarıyla kendisine muhabbet duyduğum "Nebi" ona karşı cahillik dillerinde dolaştırılan kelimelere rağmen daha o zaman pek fazla ciddi incelemelerde bulunmuştum. Başlangıç görüşlerine dayalı bilimler ilerledikçe yani incelemeler neticesinde hakikate yaklaşır, ve yücelikleri görüldükçe tasdik etme ve kesin inanmanın artması doğaldır. İnkâr edemem ki bugünkü gayretlerimde Sava Paşa hazretlerinin etkisi kıymetli ve güçlüdür.

Yaşı henüz olgunluğa ulaşmamış ve okulda görmüş olduğu bilimlerin adlarının sıralanmasında genişlik daha pek çok incelemelere muhtaç olan eksik bir kişinin İslâm eğitiminin en büyük bir ilkesi olan ve insan eğitiminin içerisinde bir büyük bir yer işgal eden bir ilim ve konu hakkında derinlemesine değerlendirmelerde bulunması elbette mümkün olamaz. Fakat Sava Paşa hazretleri eserinin alimlerin değerlendirmelerine

muhtaç olduğunu beyan etmekle bu konuda konuşma hakkı ve belki de konuşma görevi derin ilim adamlarınınındır.

Bu fakirin diyebileceği bir şey varsa İslâm eğitimi ve insan eğitimi adına alkışlamak ve kendi adıma olarak minnettarlık sunmaktır.